

Абибулла Абдурешид огълу Одабаш (эдебий тахаллюслери - Тимурджан, Чатыртавлы) 1881 сенеси февраль 11-де Алушта волостынынъ Корбек коюнде догъды. Бала-лыкъ чагъында ерли мектепте окъуды. 1910 сенеси Меккеге аджылыккъа кетти. Аджылыкътан къайтаткъандан Истанбулда токътап, андаки дарульфунунлардан бирине окъумагъа кирди. Сонърадан мумтаз бир Къырым алими олгъан А. Одабаш Истанбул университетинде окъуй. А. Одабаш алман тюркшынасы Гюссенинъ талабеси эди.

Мында Н. Челебиджихан, Дж. Сейдамет, М. Керчий киби илери фикирли къырымлы талабелернен таныш олды. Оларнен бирликте сиясий арекетлерде иштирак этти. Истанбулда Н. Челебиджихан етекчилигинде тешкиль олунгъан «Къырым талебе джемиети»нинъ азасы олды. О йылларда Истанбулда Н. Челебиджихан, Дж. Сейдамет ве дигерлери тарафындан мейдангъа кетирилген «Ватан» гизли джемиетининъ ишлеринде де иштирак эте эди.

1915 сенеси Истанбулда «Русие мусульман тюрк-татарларнынъ укъукъларыны мудафаа этмек комитети» къурулгъан эди. Онынъ реиси белли къазантатар сиясатчиси Юсуф Акъчур эди. Мезкур комитетте Къырымны Романияда догъгъан къырымтатар дин профессору Мехмет Эсад Челебизаде темсиль эте эди. 1916 сенеси майыс 9-да Стокгольмде ишбу комитетнинъ топлашувы откериле. Топлашув эхли Русиедеки эзилген халкъларнынъ вазияти акъкъында баяннаме къабул этип, АКЪШ

ЭМ ОДЖА, ЭМ ЯЗЫДЖЫ

**Абибулла ОДАБАШНЫНЪ
(1881-1938) догъганына
120 йыл толувы мунасебетинен**

Эдебий такъвим

президенти Вильсонгъа ёллайлар. Мезкур весикъа астына имза къойгъанлар арасында Джафер Сейдамет, Неби Куку ве Абибулла Одабаш да бар эди. Абибулла Одабаш Къырым темсильджиси оларакъ бу мусульман группасынынъ фаалиетинде догърудан-догъру иштирак эткен ве шу себептен де Истанбулдан Стокгольмге махсус кельген эди.

1911 сенеси Абибулла Одабаш татарлыкъ акъкъында энди унутылгъан «Алтын ярыкъ» дестаныны нешир эттирди. 1913 сенеси Истанбулда «Генч татар язгъычлары» меджмуасында онынъ кинае иле язылгъан «Заваллы тайым» адлы шири дердж олунды.

А. Одабаш 1917 сенеси Къырымгъа къайткъан сонъ эдебий яратыджылыкънен берабер къырымтатар эдебий тилининъ тикленмеси, шекилленимеси ве инкишаф этмеси огърунда фааль арекетлерде булунды. «Миллет» газетасынынъ 1918 сенеси август 23-те чыкъкъан санын-

да онынъ «Анги тиль» серлевалы проблем макъалеси дердж олунды.

1920 сенеси, Врангель девиринде Абибулла Одабаш «Ешил ада» адлы эдебий меджмуа чыкъармагъа башлады. Лякин меджмуанынъ омюри пек къыска олды. Белли олгъанына коре меджмуанынъ ялынъыз беш-алты саны дюнья юзю корьгендир.

1921 сенеси Абибулла Одабаш «Бильги» меджмуасына муаррир тайин этильди. Бу меджмуада А. Одабаш къырымтатар тилининъ проблемлерине чокъ диккъат айыра. Белли классик шаиримиз Амди Гирайбайнынъ «Тувгъан тилим» шири де, ильк кере, иште, шу меджмуада дердж олунгъандыр.

Айны шу 20-нджи сенелерде А. Одабашнынъ газета ве меджмуаларда бир сыра джиддий меселелерни коте-рип чыкъкъан макъалелери басылды: «Къырымтатарларда театр меселеси» («Енъи дюнья», 1923), «Мектеплеримизде имля ве ариф меселеси» («Окъув ишлери»,

1925), «Къырым педагогика институты» («Енъи дюнья», 1928) ве иляхре. Бундан да гъайры А. Одабаш У. Аджы-Асаннен муэллифдешликте «Тюрк-татар тили: биринджи басамакъ мектеплерининъ 4-нджи ве 5-нджи сыныфлары ичюн окъув китабы»ны (1923) нешир эттирди. Ашагъыда А. Одабашнынъ дердж олунгъан шири, иште шу китаптан алынды. Бундан да гъайры ишбу дерспикте онынъ «Байрам эди» икяеси де дердж олунды. Бундан да гъайры А. Одабаш «Къырымтатар бала тюркюлер» (1926) джыйынтыгъыны, И. Къаянен муэллифдешликте «Руководство для обучения крымскотатарскоу языку» (1924), ве даа бир сыра китапларны нешир эттирди.

1922 сенесинден башлап Абибулла Одабаш Акъмесджиттеки Къырымтатар оджалар техникумында, 20-нджи сенелернинъ орталарында исе Къырым Мухтар джумхуриети Маариф комиссарлыгында ильмий кятип вазифесинде чалышты.

Юкъарыда адлары къайд этип кечильген къулланмалар ве дерсликлерден гъайры 1923 сенеси Абибулла Одабашнынъ «Унутмайджакъ» икяеси айры китап оларакъ нешир этильди.

1928 сенесинде А. Одабаш сталинджилер тарафындан якъаланды ве Москвадаки «Бутырка» апсханесине быракъылды. Апсханеде яткъан А. Одабаш аилесинен сонъки кере 1934 сенеси корюшкендир. 1938 сенеси А. Одабашны дигер зиялыларымызнен бир сырада къуршунгъа тиздилер. 1991 сенеси апрел 17-де акъланды.

Т. ЭМИРДЖАН

Къулланылгъан эдебият:

Къырымал Э. Къырым тюрклерининъ миллий муджаделеси // Эмель. - 1981. - С. 35-36. - тюрк тилинде.

Т. Мензель. Бакудаки тюркология конгресси. / Истанбул. йылы косътерильмеген - Дж. XVI. - С. 171. (Э. Къырымалгъа накълен). - немсе тилинде.

Асанова Дж. Абибулла Одабаш. // Йылдыз. - 1991. - N 4. - С. 84-87.

Урсу Д. П. Историографи крымского татароведения и перспективы его развития, // Къырым. - 1994. - майыс 6.

Чобан-заде Б. Къырымтатар эдебиятында къурултайджылыкъ ве миллетчилик. / Баку, 1929, 19-22.

Тюркие тышындаки тюрк эдебиятлары антологиясы Джылт 13. Къырым тюрк-татар эдебияты. - Анкара, 1999. - С. 402. тюрк тилинде

Абибулла Одабаш. / З. Къуртнезир. Къырымтатар эдиллер омюр ве яратыджылыкълары акъкъында къыска малюматлар - Симферополь, 2000. - С. 41